

به سوی جامعه اطلاعاتی جهانی؛ چشم اندازی تاریخی

پروفسور آرمان ماتلار

تلخیص و تدوین: دکتر کاظم معتمدنژاد

جامعه اطلاعاتی» که اخیراً تهیه و تدوین شده است،^۱ شرح نسبتاً جامعی از سخنرانی یاد شده، بر مبنای متن نوشتاری آن، منتشر می‌شود. لازم به یادآوری است که آرمان ماتلار، چند ماه پیش از مسافرت به ایران و شرکت در سمینار تهران، یکی از آخرین کتاب‌های خود را با نام «تاریخ جامعه اطلاعاتی»^۲ منتشر کرده بود و پیش از آن هم در شماره ۱۰۱ (سال ۲۰۰۰) مجله «شبکه‌ها»^۳ نشریه تخصصی ارتباطات و اطلاعات، که در پاریس منتشر می‌شود، مجموعه‌ای از مقالات ارتباطی انتقادی، تحت عنوان «مورد سؤال قرار دادن جامعه اطلاعاتی» را سرپرستی و ویراستاری کرده بود.

در نظر گرفتن محور اصلی سمینار، اختصاصاً برای این گروه‌هایی تهیه و تدوین کرده بود، ارائه داد. با توجه به اهمیت این مقاله و به سبب آن که متن آن به زبان فرانسه ارائه شده بود و اکثر شرکت‌کنندگان در سمینار، با وجود برخورداری از ترجمه متقارن سخنان پروفسور ماتلار به زبان فارسی، علاقه‌مند بودند ترجمه این متن را در اختیار داشته باشند و از آن به عنوان یک مأخذ علمی استفاده کنند و پس از برگزاری سمینار هم عده زیادی از دانشجویان، مدرسان و محققان علوم ارتباطات، خواستار ترجمه متن مذکور بودند، در این جا با بهره‌گیری از گزارش برگزاری سمینار میان منطقه‌ای کشورهای آسیای مرکزی - غربی و

اشاره

آرمان ماتلار استاد علوم ارتباطات دانشگاه پاریس ۸، که از پیشگامان مکتب مطالعات انتقادی «اقتصاد سیاسی ارتباطات» است و در این زمینه معمولاً نام وی در کنار نام متخصصان و محققان ارتباطی مشهوری، چون دالاس اسمایت و هربرت شیلر آورده می‌شود، در شهریورماه ۱۳۸۰ به دعوت کمیته علمی سمینار میان منطقه‌ای «کشورهای آسیای مرکزی - غربی و جامعه اطلاعاتی» به تهران آمد و در مقام سخنران میهمان و افتتاح‌کننده مباحث علمی این سمینار، در مراسم گشایش آن خلاصه‌ای از مقاله انتقاده‌نگرانه خود را با عنوان «به سوی جامعه اطلاعاتی جهانی؟ چشم اندازی تاریخی»^۴، که با

سخنرانی پروفیسور آرمان ماتلار، در مراسم افتتاحیه سمینار میان منطقه‌ای «کشورهای آسیای مرکزی-غربی و جامعه اطلاعاتی» که صبح روز ۱۲ شهریور ۱۳۸۰ برگزار شد، پس از خوش آمدگویی دکتر جلیل شاهی، دبیرکل کمیسیون ملی یونسکو در ایران، گزارش دکتر کاظم معتمدنژاد رئیس کمیته علمی سمینار، سخنرانی رسمی دکتر مصطفی معین، وزیر علوم، تحقیقات و فن‌آوری و سخنرانی فیلیپ کثوه رئیس بخش جامعه اطلاعاتی یونسکو، صورت گرفت و مقدمه‌ای بر مباحث نشست‌های شش‌گانه این گردهمایی (جامعه اطلاعاتی و فرایند جهانی‌سازی، حق دسترسی همگانی به اطلاعات الکترونی، حقوق، مالکیت فکری و حمایت از توسعه فرهنگی، مسائل اخلاقی و حقوقی کاربرد فن‌آوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات، ارتباطات الکترونی و مسائل امنیت ملی، جامعه اطلاعاتی، گوناگونی فرهنگ‌ها و زبان‌ها و گفت‌وگوی تمدن‌ها) محسوب می‌شد.

آرمان ماتلار، در مقدمه سخنرانی خود، به شتاب گرفتن مسابقه کشورهای بزرگ صنعتی برای سلطه بر شبکه‌های اطلاعاتی جهانی، در نیمه دوم دهه ۱۹۹۰، تحت تأثیر مقررات زدایی و خصوصی‌سازی ارتباطات دور، اشاره کرد و توجه به ایجاد بزرگراه‌های اطلاعاتی را مظهر این مسابقه، دانست. وی یادآور شد که به موازات روند اخیر، واژه‌های نوساخته‌ای هم برای این شرایط جدید از سوی برخی از تشکیلات بین‌المللی ارائه شده‌اند که در میان آنها، «جامعه اطلاعاتی جهانی»، از شهرت بیشتری برخوردار شده است. به عقیده او، اکنون این پرسش مطرح می‌شود که «جامعه اطلاعاتی» موردنظر، برای نظم‌دهی تازه جهان، چه طرحی در بردارد و چه هدف‌هایی را پوشش می‌دهد. به همین جهت باید دید

■ **نوربرت وینر، پدر علم سبیرنتیک، در سال ۱۹۴۸ ضمن معرفی جنبه‌های مثبت و آزاد سازنده ابزارهای اطلاعاتی جدید، ابراز امیدواری کرده بود که این ابزارها از تکرار فاجعه‌ها و مصیبت‌های هولناکی نظیر انفجار بمب اتمی هیروشیما برای بشریت، جلوگیری کنند.**

■ **مطابق نظریات پدر علم سبیرنتیک، ابزارهای اطلاعاتی نوین، به عنوان تکیه‌گاه «دومین انقلاب صنعتی»، می‌بایست راه وصول به یک جامعه دموکراتیک شفاف و غیرمتمرکز را فراهم سازند.**

■ **در دوره پس از جنگ جهانی دوم، تحت تأثیر مقتضیات جنگ سرد و معرفی بلوک کشورهای کمونیست به عنوان «دشمن جهانی» طرح انسان دوستانه کاربرد ابزارهای جدید اطلاعاتی، ناموفق ماند.**

«جامعه اطلاعاتی»، تنها در یک مجموعه شکل‌گیری‌های خاص ایدئولوژیک، به دست می‌آید. در واقع، این مفهوم از یک ساخت ژئوپولیتیک سرچشمه می‌گیرد و محموله‌های عقیدتی و تصویری آن، به یک جهت خاص و نه جهت دیگر، یعنی طرح‌ریزی برنامه‌های پژوهشی و علمی طرف توجه دولت‌ها و مراکز فراملی، گرایش دارند. به بیان دیگر، اعتقادهای هواداری از این مفهوم، استراتژیهای گسترش سراسر زمینی مؤسسات اقتصادی به اصطلاح جهانی را مشخص می‌سازند و بر بازتعریف شیوه‌های جنگ و صلح نیز نظارت دارند. بازنمود این اعتقادات در مورد دگرگونی اجتماعی «عصر نوین» تاریخی، که بدون توجه به حق اظهارنظر شهروندان در این زمینه، پذیرش همگانی پیدا کرده است، به ایجاد اختلال در درک پیچیدگی شیوه‌های جدید تعامل و تبادل بین جوامع مختلف و فرهنگ‌های مختلف، کمک می‌کند. فاصله‌گیری با اندیشه‌های حاکم درباره مفهوم «جامعه اطلاعاتی»، که از طریق نگاه تاریخی به این مفهوم، امکان‌پذیر می‌شود، در بسیاری از گفتمان‌های مربوط به جهش‌های ناشی از «انقلاب اطلاعات»،

که آیا در این زمینه، به شکاف آشکار کنونی بین وعده‌های سخاوت‌آمیز هواداران این واژه و واقعیت‌های عینی مربوط به ایجاد یک نظم نوین تکنولوژیکی - اطلاعاتی، توجه لازم معطوف شده است همچنین باید مشخص شود که در این میان، برای ورود ناگهانی بازیگران اجتماعی جدید، که به منظور به گوش رساندن صداهای اعتراض‌آمیز خود در صحنه جهانی، تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات را به کار می‌گیرند، چه معنایی می‌توان قائل شد و آیا این دگرگونی، ظهور یک فضای عمومی جهانی تازه را نوید نمی‌دهد؟

سخنران، سپس خاطرنشان ساخت، هیچ‌کس نمی‌تواند انکار کند که مفهوم «جامعه اطلاعاتی»، مجموعه‌ای از واقعیت‌ها را، که می‌توانند وضعیت فرهنگ و معرفت و شیوه‌های زندگی را عمیقاً دگرگون سازند، در برمی‌گیرد. همچنان که در طول تاریخ نیز دست‌آوردهای جدید اطلاعاتی همیشه به تحول حافظه جمعی کمک کرده‌اند و در مبادله و گفت‌وگوی فرهنگ‌ها نقش بسیار مهمی داشته‌اند. در عین حال، نمی‌توان از نظر دور داشت که معنای اصلی مفهوم

وجود ندارد. بنابراین، یادآوری خلاصه‌ای از جریان ریشه‌گیری واژهٔ پرجاذبهٔ «جامعهٔ اطلاعاتی» - برای جلوگیری از افزایش دشواری‌های تفکیک و تمایز، بین سهم توهم‌ها و سهم واقعیت‌های راجع به این جامعه - در عرصهٔ گستردهٔ بازنمودهای اسطوره‌آمیز آن، اهمیت فراوانی دارد.

ریشه‌گیری یک نام‌گذاری

آرمان ماتلار، پس از مقدمهٔ مذکور، برای تشریح ریشه‌های تاریخی واژهٔ «جامعهٔ اطلاعاتی»، به نقل جمله‌هایی از نوربرت وینر،^۶ پدر علم سبیرنتیک، پرداخت. وی در سال ۱۹۴۸ ضمن معرفی جنبه‌های مثبت و آزاد سازندهٔ ابزارهای

غیرمتمرکز را فراهم سازند. به عقیدهٔ او، نوربرت وینر در بیان عقاید خود راجع به تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات، صادق بود و به همین علت، بر نیروهایی که در ایالات متحدهٔ آمریکا، در مقابل «جریان آزاد اطلاعات» - به معنای وسیع آن - قرار گرفته‌اند، انگشت می‌گذاشت و استدلال‌ها و شیوه‌های خاص گرداندگان استراتژی‌های نظامی، برای حفظ انحصار و تبعیض اجتماعی، نقش ویژهٔ «رکن پنجمی» بازار و ابزارسازی علم را، افشا می‌کرد.

سخنران میهمان سمینار، سپس یادآور شد که در دورهٔ پس از جنگ جهانی دوم، تحت‌تأثیر مقتضیات جنگ سرد و معرفی

■ بر مبنای «قانون امنیت ملی» ایالات متحدهٔ آمریکا، که در سال ۱۹۴۷ تصویب شد، ایجاد همکاری و هماهنگی بین پژوهش‌های دانشگاهی و نیازهای امنیت ملی، جنبهٔ نهادی پیدا کرد.

■ دانیل بل، که در سال ۱۹۶۱، کتاب پایان ایدئولوژی را منتشر کرده بود، ۱۳ سال بعد، کتاب فرارسیدن جامعهٔ فراصنعتی را هم بر آن افزود و با این دو اثر، به نحوی مبانی نظری دگرگونی‌های آینده و شرایط نیل به یک جامعهٔ آرمانی را مشخص ساخت.

اطلاعاتی جدید، ابراز امیدواری کرده بود که این ابزارها از تکرار فاجعه‌ها و مصیبت‌های هولناکی نظیر انفجار بمب اتمی هیروشیما برای بشریت، جلوگیری کنند و دستگاه‌های هوشمندی که در جریان جنگ جهانی دوم برای رمزگشایی پیام‌های نظامی دشمن و کمک به ساخت موشک‌های هدایت‌شونده و بمب‌های اتمی ساخته شده بودند، کاربردهای غیرنظامی پیدا کنند. محقق فرانسوی، سپس خاطرنشان ساخت که مطابق نظریات پدر علم سبیرنتیک، ابزارهای اطلاعاتی نوین، به عنوان تکیه‌گاه «دومین انقلاب صنعتی»، می‌بایست راه وصول به یک جامعهٔ دموکراتیک شفاف و

بلوک کشورهای کمونیست به عنوان «دشمن جهانی» طرح انسان دوستانهٔ کاربرد ابزارهای جدید اطلاعاتی، ناموفق ماند و به جای آن، بر مبنای «قانون امنیت ملی» ایالات متحدهٔ آمریکا، که در سال ۱۹۴۷ تصویب شد، ایجاد همکاری و هماهنگی بین پژوهش‌های دانشگاهی و نیازهای امنیت ملی، جنبهٔ نهادی پیدا کرد. به این ترتیب، سیستم‌های بزرگ اتصال کامپیوترها در ایالات متحده، نخستین بار برای آغاز کار سیستم دفاع هوایی این کشور، که در شرایط خطر جنگ هسته‌ای، از اهمیت بسیار زیادی برخوردار شده بود، به‌کار گرفته شدند. از آن پس نیز دستگاه‌های هوشمند اطلاعاتی، بیش از

هر چیز، برای «مدیریت خودکار میدان جنگ» مورد استفاده قرار گرفتند و کاربردهای سلاح‌های اطلاعاتی به آزمایش گذاشته شده در جنگ‌های اخیر خلیج فارس و کوزوو هم با توجه به همان هدف‌های درازمدت نظامی، صورت پذیرفتند.

وی همچنین اضافه کرد که ضرورت‌های هماهنگی بین گروه‌های دارای همکاری قراردادی در مجموعه‌های مؤسسات نظامی - صنعتی ایالات متحده، در سال ۱۹۵۸ - سال پس از پرتاب ماهوارهٔ اسپوتنیک اتحاد جماهیر شوروی - سبب تأسیس «آژانس طرح‌های پژوهشی پیشرفتهٔ دفاعی»^۷ (دارپا) در وزارت دفاع آمریکا (پنتاگون) شدند و ۱۰ سال بعد از آن، به بهره‌برداری مستقیم برخی از دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی از شبکهٔ اطلاعاتی آژانس مذکور و ایجاد «شبکهٔ آژانس طرح‌های پژوهشی پیشرفته» (آرپانت)^۸ و تهیهٔ مقدمات تأسیس «ایترنت» منتهی گردیدند. در این میان، وزارت دفاع به ایجاد نوعی «کارخانهٔ اندیشه سازی»^۹، برای مدیریت کاربرد ابزارهای مصنوعی هوشمند، نیز توجه خاص پیدا کرد. به همین منظور در سال ۱۹۴۶، به ابتکار نیروی هوایی ایالات متحده، نخستین و مشهورترین سیستم سیاسی - نظامی هوش مصنوعی آن کشور، در یک مرکز آموزشی و پژوهشی، موسوم به «راندکورپوریشن»^{۱۰} در سانتامونیکا، ایالت کالیفرنیا، در حوالی محلی که بعداً به «درهٔ سیلیکان»^{۱۱} معروف شد، تأسیس گردید. این مرکز علمی، مدتی بعد به مرکز استراتژیک برای تولید روش‌شناسی‌های پیش‌بینی جامعهٔ آینده و الگوسازی در مورد ترویج تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات، تبدیل شد.

محقق فرانسوی، در دنبالهٔ سخنان خود، چگونگی سیر فکری مفهوم «جامعهٔ

■ در دهه ۱۹۷۰، سناریوهای مختلفی در مورد جامعه اطلاعاتی آینده نوشته شد و واژه‌های نوساخته متعددی برای معرفی «جامعه نوین» منطبق با «انقلاب ارتباطات» ارائه گردیدند.

■ از دهه ۱۹۷۰، به تدریج مفهوم «اطلاعات» - به معنای آگاهی و خبر- به مفهومی دارای همه نوع کاربرد و همه نوع پاسخ و به عبارت دیگر، به «جعبه سیاه» رمزگشا، تبدیل شد.

■ در کشورهای صنعتی اروپایی از سال ۱۹۷۳، تحت تأثیر افزایش قیمت نفت و تشدید بحران اقتصادی، توجه به استفاده بیشتر از تکنولوژی‌های نوین اطلاعات در صدر استراتژی‌های خروج از شرایط بحران قرار گرفت.

اطلاعاتی در وضعیت مستقر جامعه شناختی ایالات متحده و تفکیک‌ناپذیری آن از شرایط جنگ سرد را بیان کرد. به عقیده او مطالعات جامعه‌شناختی مربوط به این زمینه، به دو نظام فکری خاص توجه یافته بودند. به بیان دیگر، در این مطالعات، بررسی درباره «جامعه آینده» یا طراحی گفتمان «پایان‌ها» - پایان ایدئولوژی، پایان سیاست، پایان طبقات و منازعه طبقاتی، پایان روشنفکران انتقادگر بنا بر این، پایان تعهد سیاسی - تقارن و هماهنگی داشت. وی یادآور شد که موضوع «پایان ایدئولوژی‌ها»^{۱۲} در سطح بین‌المللی، برای اولین بار در سال ۱۹۵۵، به هنگام برگزاری همایش «کنگره آزادی فرهنگ» در شهر میلان ایتالیا، که با کمک مالی «سیا» و از طریق یک بنیاد خصوصی ترتیب یافته بود، مطرح شد. در میان موضوع‌های مورد بحث این گردهمایی، به «رهایی اندیشه آزادی‌گرا و سوسیالیست در چشم‌انداز همگرایی به سوی یک جامعه آزاد»، توجه خاصی معطوف شده بود.

در میان سخنرانان میهمان کنگره نیز افرادی همچون «فریدریخ فون‌هایک»^{۱۳} اتریشی، که در سال ۱۹۴۷، برای مقابله با

نفوذ اندیشه‌ها و برنامه‌های اقتصادی مارکسیستی و همچنین هواداران جان مینارد کینز، اقتصاددان معروف انگلیسی، مبانی یک انترناسیونال نولیبرال را عرضه کرده بود، دانیل بل^{۱۴} و ادوارد شیلز^{۱۵} جامعه‌شناسان معروف آمریکایی و سیمور مارتین لاپست^{۱۶}، سیاست‌شناس مشهور آمریکایی، حضور داشتند. روشنفکران فرانسوی در این گردهمایی بسیار اندک بودند و سرشناس‌ترین آنان، ریمون آرون بود که به تازگی کتاب *افیون روشنفکران* را منتشر کرده بود.

از آن پس، اندیشه «پایان‌ها»، با اندیشه «جامعه مدیریتی» هماهنگی یافت و این نظریه قوت گرفت که با بدست گرفتن جامعه به وسیله «مردان سازمانی»^{۱۷} به زودی همگرایی و ادغام دو نظام سیاسی متعارض بزرگ جهان و حرکت به سوی یک نظام تکنوکراتی، صورت خواهد گرفت و به عبارت روشن‌تر، فلسفه مدیریتی بر سرنوشت سیاست، حاکم خواهد شد.

به سوی جامعه فراصنعتی آرمان ماتلار، در ادامه سخنرانی خود افزود که، رویکرد فکری «پایان‌ها»، به

زودی با رویکردی فکری «جامعه فراصنعتی»، همراه شد. مفهوم اخیر، که در سال ۱۹۵۹، از سوی «دانیل بل» در مقاله‌ای با همین عنوان، مطرح شده بود، شش سال بعد به کوشش او به محور بحث‌ها و تبادل نظرهای پژوهشگران و آینده‌نگران عضو «کمیسیون سال ۲۰۰۰»، وابسته به «آکادمی هنرها و علوم» ایالات متحده تبدیل شد. وی در آن زمان پیش‌بینی کرده بود، «جامعه فراصنعتی» - که در همان موقع برخی ترجیح می‌دادند، برای آن نام «جامعه اطلاعاتی» یا «جامعه معرفتی» انتخاب کنند - براساس «تکنولوژی فکری» پایه‌گذاری و به وسیله یک «اجتماع علمی پرجاذبه و بدون ایدئولوژی»، رهبری خواهد شد. به این طریق، «دانیل بل»، که در سال ۱۹۶۱، کتاب *پایان ایدئولوژی* را منتشر کرده بود، ۱۳ سال بعد، کتاب *فرارسیدن جامعه فراصنعتی*^{۱۸} را هم بر آن افزود و با این دو اثر، به نحوی مبانی نظری دگرگونی‌های آینده و شرایط نیل به یک جامعه آرمانی را مشخص ساخت.

سخنران میهمان، سپس اضافه کرد که دیدگاه خطی این جامعه‌شناس معروف آمریکایی در جهت رشد اقتصادی و پیشرفت بی‌نهایت جوامع انسانی، علاوه بر آن که با «نظریه ریاضی ارتباطات» هماهنگی دارد و به نظریه رفتارشناسی انگیزش - پاسخ، ارزش می‌دهد، با الگوی تحول اقتصادی و اجتماعی مورد نظر والت وی. روستو^{۱۹} در کتاب معروف او به نام «مراحل رشد اقتصادی: یک مانیفست غیرکمونستی» نیز انطباق پیدا می‌کند. زیرا، بر مبنای نظریه روستو، پیشرفت کشورهای موسوم به عقب‌افتاده، از طریق نشر ارزش‌های کشورهای به اصطلاح دارای بلوغ، حاصل می‌شود. در واقع، این همان مسیری است که از طریق جامعه‌شناسی کارکردگرای نوسازی و با توجه به واقعیت‌های کشورهای خاور

پرسش‌هایی دربارهٔ تحول برخورد و درگیری شرق و غرب، که تحت‌تأثیر «انقلاب تکنرونیک» - انقلاب ناشی از همگرایی و ادغام ارتباطات کامپیوتری، ارتباطات دور و ارتباطات رادیویی و تلویزیونی - به‌طور اساسی مورد بازنگری قرار داد. او در کتاب خود با عنوان «در میان دو عصر: نقش آمریکا در عصر تکنرونیک»^{۲۱} که در سال ۱۹۶۹ انتشار یافت، تأکید می‌کرد که دنیا در حال تبدیل به یک «جامعهٔ سراسر زمینی»^{۲۲} است، اما تاکنون تنها کشوری که به سبب نیروی عظیم فراگیر خود شایستگی نام چنین جامعه‌ای را داشته است، ایالات متحدهٔ آمریکا است.

به عقیدهٔ وی، جان اف کندی، نخستین رئیس‌جمهوری سراسرزمینی» بود، زیرا مسائل جهانی را مانند مسائل داخلی آمریکا، تلقی می‌کرد. این سیاستمدار آمریکایی در کتاب یادشده، تأکید داشت که جامعهٔ آمریکا، به لحاظ پیشرفت و گسترش شبکه‌های اطلاعاتی و ارتباطی آن، به صورت یک «چراغ راهنما» در آمده است که مسیر مناسب را به سایر کشورها، نشان می‌دهد. صنایع فرهنگی و شیوه‌های زندگی آن، به طور طبیعی، جنبهٔ همگانی و جهانی پیدا کرده‌اند. این صنعت و شیوه‌ها، الگوهای زندگی، رفتارها و سازمان‌ها را برای تقلید از آنها، به دیگران پیشنهاد می‌کنند. بنابراین «جامعهٔ سراسر زمینی»، نمونهٔ جامعهٔ پدید آمده و تکامل یافته در فراسوی اقیانوس اطلس خواهد بود. به نظر او انقلاب تکنرونیک، انقلاب سیاسی در داخل کشورها را بی‌مورد ساخته است و در روابط بین‌المللی نیز «دیپلماسی شبکه‌ها» به زودی جانشین «دیپلماسی توپخانه‌ها» خواهد شد. به‌طور کلی، نظریهٔ اصلی نویسندهٔ کتاب آن است که به موازات پایان یافتن عصر ایدئولوژی، زمان سخن گفتن از «امپریالیسم فرهنگی آمریکا» هم

کتاب‌های پرفروشی نظیر «ضربهٔ آینده» (۱۹۷۰) و «موج سوم» (۱۹۸۰)، که آلون تافلر آنها را برای آشنایی خوانندگان معمولی با جهان تکنیک‌های جدید تألیف کرده بود، با استقبال فراوان روبه‌رو شدند. این گونه آثار، همه از پایان ایدئولوژی‌های کهنهٔ غیرقابل اعطاف و عنوان‌دهی‌های متعارض چپ و راست در صنعتی‌گرایی و پوچی و بی‌پایگی تعارض ثروتمندان و فقرا و در طرفداری از رویارویی «نوخوآهان» و «کهنه‌پرستان»، در جامعه‌ای که رسانه‌های آن از حالت توده‌گیر خارج شده‌اند و دولت - ملت، به یک اشتباه تاریخی خطرناک تبدیل شده است، پیام و سخن دارند و به‌طور کلی آنها را تکرار می‌کنند.

آرمان ماتلار، پس از آن یادآور شد که کلید شناخت ژئوپولیتیک تمام این پیش‌بینی‌ها و آینده‌نگری‌ها را می‌توان، از آخر دههٔ ۱۹۶۰ در تجزیه و تحلیل‌های زیگنیو برژینسکی، پیدا کرد. وی که متخصص مسائل کمونیسم بود و بعدها، مشاور امنیتی جیمی کارتر رئیس‌جمهور آمریکا شد، گفتمان «پایان‌ها» را، با طرح

نزدیک و میانه و کشورهای آمریکای لاتین در دورهٔ پس از جنگ جهانی دوم، ایجاد شده است و نام آن، «غربی‌سازی»^{۲۳} است.

پژوهشگر فرانسوی خاطر نشان ساخت که بحران اقتصادی و قدرت‌یابی بیش از پیش مکانیسم‌های بازار سودگرای، به زودی بسیاری از پیش‌فرض‌ها و پیش‌بینی‌های اولیهٔ تجزیه و تحلیل «دانیل بل» را، نفی کردند و به این ترتیب، تحت‌تأثیر بی‌اعتمادی‌های مربوط به آیندهٔ رشد اقتصادی و فرارسیدن «بحران حکومتی دموکراسی‌های غربی»، فرضیه‌های مورد پیش‌بینی برای نخستین طرح‌ریزی دربارهٔ جامعهٔ اطلاعاتی، متزلزل شدند. در عین حال، در دههٔ ۱۹۷۰، سناریوهای مختلفی در مورد جامعهٔ اطلاعاتی آینده نوشته شدند و واژه‌های نوساخته متعددی برای معرفی «جامعهٔ نوین» منطبق با «انقلاب ارتباطات» ارائه گردیدند. این سناریوها، بیشتر به منظور برانگیختن علاقهٔ مخاطبان آنبوه به عصر جدید و خفیف کردن «ضربهٔ آینده» تهیه و تدوین شدند. در این میان،

سپری شده است.

سخنران سپس خاطرنشان ساخت، با تمام احوال و برخلاف نظر برژینسکی درباره امپریالیسم فرهنگی، براساس این مفهوم در دهه بعد (دهه ۱۹۷۰)، نظریه‌های انتقادی متعدد و جنبش‌های اعتراض‌گر مختلفی علیه برتری جویی صنایع فرهنگی ایالات متحده و در حمایت از خواست‌های کشورهای درحال توسعه، برای برقراری یک «نظم نوین جهانی اطلاعات و ارتباطات» پدید آمدند.

سیاست‌های ملی خروج از بحران

سخنران میهمان، در دنباله سخن‌های خویش، سیاست‌های ارتباطی و (ملی) کشورهای بزرگ صنعتی برای خروج از بحران اقتصادی دهه ۱۹۷۰ را تشریح کرد. به عقیده وی، از دهه مذکور، به تدریج مفهوم «اطلاعات» - به معنای آگاهی و خبر- به مفهومی دارای همه نوع کاربرد و همه نوع پاسخ و به عبارت دیگر، به «جمعه سیاه» رمزگشا، تبدیل شد. در این میان، گرایش به معادل ساختن اطلاعات با واژه «داده‌ها»^{۲۳} که از علم آمار سرچشمه گرفته است، افزایش یافت و با نگرش به اطلاعات به عنوان یک محصول تکنیکی، امکان قطع رابطه آن با فرهنگ و مفاهیم معنایی، بیشتر شد. به این ترتیب، برای «جامعه اطلاعاتی»، یک مفهوم ابزاری ایجاد گردید و همان ابهام و عدم دقتی که در مفهوم اطلاعات، با کاربردهای اخیر آن وجود دارد، مفهوم جامعه اطلاعاتی را هم در بر گرفت.

وی همچنین یادآور شد، در چنین شرایطی که زمینه‌های مساعدی برای معرفی جهش‌های تکنیکی اطلاعات و ارتباطات، بر مبنای مقتضیات جبری پیشرفت تکنولوژی‌های نوین فراهم گردیدند، در ایالات متحده آمریکا، گفتمان‌های کارشناسانه و همراه با

پیش‌بینی‌های پیامرمانانه درباره جامعه اطلاعاتی، بیش از پیش رو به افزایش گذاشتند. اما با وجود این گفتمان‌ها، توجه به یک استراتژی صنعتی مشخص، برای تسریع در فرارسیدن چنین جامعه‌ای، به کندی صورت گرفت. به همین جهت، پیشگامی برای طراحی یک سیاست عمومی در این زمینه به ژاپن تعلق یافت و این کشور از سال ۱۹۷۱، برنامه ویژه‌ای برای ایجاد «جامعه کامپیوتری»^{۲۴} در سال ۲۰۰۰ به تصویب رساند.

در کشورهای صنعتی اروپایی هم از سال ۱۹۷۳، تحت‌تأثیر افزایش قیمت نفت و تشدید بحران اقتصادی، توجه به استفاده بیشتر از تکنولوژی‌های نوین اطلاعات در صدر استراتژی‌های خروج از شرایط بحران قرار گرفت. در این زمینه، گزارشی راجع به اطلاعات و ارتباطات، که به تقاضای «والری ژیسکاردستن»^{۲۵} رئیس‌جمهوری وقت فرانسه، از سوی دو کارشناس برجسته آن کشور با نام‌های «سیمون نورا» و «آلن منک»، با عنوان «اطلاعاتی‌سازی جامعه»^{۲۶} در سال ۱۹۷۸، تدوین و منتشر شد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این گزارش، کاربرد «تلماتیک» (ترکیب ارتباطات دور و انفورماتیک) به عنوان راه از میان بردن بحران سیاسی و اقتصادی فرانسه، معرفی شده بود. بحرانی که به گفته کارشناسان یادشده، خصوصیات یک «بحران تمدنی» را دارا بود. در واقع، دیدگاه اصلی تهیه و تدوین‌کنندگان گزارش مذکور، که به نگرانی فرانسسه نسبت به برتری و برتری‌طلبی بانک‌های اطلاعاتی آمریکا واقف بودند، آن بود که «واگداشتن سازماندهی حافظه جمعی» به دیگران - یعنی به آمریکاییان - و رضایت دادن به استفاده از آن، برابر با پذیرش از خودبیگانگی فرهنگی است و بنابراین، «ایجاد بانک‌های اطلاعاتی، یک ضرورت حاکمیتی بشمار می‌رود...» دو متخصص

و محقق فرانسوی، به منظور جلوگیری از محروم شدن فرانسه از «توانایی حفظ سرنوشت خویش»، اتخاذ یک استراتژی صنعتی مستقل و ملی در زمینه استفاده از تلماتیک را پیشنهاد می‌کردند. در این گزارش تأکید شده بود: «... برای پاسخگویی و احترام به اراده عمومی، پیشنهاد می‌شود، از اطلاعاتی سازی توده‌گیر جامعه، در جهت تأسیس شبکه نوینی که از طریق آن هر اجتماع همگونی بتواند با همگان خود و یا مرکز، ارتباط داشته باشد، استفاده گردد...». به بیان روشن‌تر، آنان معتقد بودند که «تلماتیک» رسالت دارد تا دوباره، «... یک میدان عمومی اطلاعاتی گسترده، با توجه به ابعاد ملت‌های نوین امروز، ایجاد کند...».

آرمان ماتلار، سپس افزود که مفاهیم «عصر اطلاعات» و «جامعه اطلاعاتی»، در دهه ۱۹۷۰، از سوی «سازمان همکاری و توسعه اقتصادی» و «جامعه اروپایی» (اتحادیه اروپایی کنونی) نیز طرف توجه واقع شدند. به گونه‌ای که سازمان مذکور، برای بررسی‌ها و پژوهش‌های مربوط به آنها، از محققان و متخصصان آمریکایی و از آن جمله مارک اوری پورات،^{۲۷} پژوهشگر مشهور آمریکایی فرانسوی‌الاصل، که در سال ۱۹۷۷، یک کتاب بسیار پرحجم ۹ جلدی درباره «اقتصاد اطلاعات» منتشر کرد، دعوت به عمل آورد و از وی خواست تا در تحقیق مربوط به درجه‌بندی کشورهای عضو این سازمان، در مسیر رسیدن به جامعه اطلاعاتی، کمک کند. جالب توجه آن که از همان سال ۱۹۷۷، برنامه تبلیغاتی ویژه کمپانی «آی.بی.ام» در مورد فرار رسیدن «عصر اطلاعات» نیز آغاز شده بود.

پس از آن، سخنران میهمان به اقدام «ژان ژاک شرایبر»، شخصیت سیاسی و مطبوعاتی مشهور فرانسوی، برای انتشار کتاب معروف وی به نام **چالش جهانی**^{۲۸} در سال ۱۹۸۰، که به‌طور

همزمان به ۲۰ زبان به چاپ رسید، اشاره کرد. نویسنده این کتاب که در سال‌های دهه ۱۹۶۰ نخستین کتاب خود را در این زمینه با نام **چالش آمریکا**^{۲۱} منتشر کرده بود، یکی از هدف‌های مهم تألیف کتاب جدید خویش را، کمک به کشورهای در حال توسعه، برشمرده بود. وی در این باره، یادآور شده بود: «... تمام اقدام‌هایی که در طول ۳۰ سال گذشته برای کمک به کشورهای جهان سوم صورت گرفته‌اند، شکست خورده‌اند... اکنون غرب نمی‌تواند برای خروج از بحران، به جهش بپردازد و به سوی اشتغال‌های همه افراد گام گذارد، مگر آن که تمام کشورهای مذکور را به رایانه مجهز سازد و مقدمات توسعه آنها را فراهم کند...» به عقیده وی «رایانه یک ابزار بسیار مناسب است که به کشورهای فقیر امکان می‌دهد، مراحل توسعه را یک‌باره طی کنند و بدون گذراندن مراحل میانی، به سوی جامعه فراصنعتی، پرش کنند. بنابراین، باید برای اطلاعاتی‌سازی جهانی، منابع مالی مورد لزوم آن را تدارک دید.» آرمان ماتلار، سپس خاطر نشان ساخت که محقق فرانسوی اخیر شیوه استدلال خود را درباره «اطلاعاتی‌سازی جهانی»، به طور وسیع از نظریات آلوین تافلر، بهره گرفته است.

مقررات زدایی و خصوصی‌سازی ارتباطات دور

به دنبال معرفی اندیشه‌ها و کوشش‌های فراتسویان درباره اطلاعاتی‌سازی جوامع معاصر، سخنران میهمان به بررسی جریان مقررات‌زدایی و خصوصی‌سازی ارتباطات دور در ایالات متحده و انگلستان، در نیمه اول دهه ۱۹۸۰ پرداخت و پس از اشاره به لغو انحصار فعالیت‌های ارتباطات دور کمپانی آمریکایی معروف «آی.تی.اندتی.» در سال ۱۹۸۲ و خصوصی‌سازی شرکت «بریتیش

تله‌کام» در انگلستان در سال ۱۹۸۴، از ادامه این روند در سطح کشورهای اروپای قاره‌ای و بسیاری از کشورهای دیگر دنیا در سال‌های پس از آن، سخن گفت. وی ژانویه ۱۹۹۸ را زمان تحقق فرآیند جهانی‌سازی ارتباطات دور در سطح سراسری کره زمین معرفی کرد. زیرا در این تاریخ، توافق سال پیش ۶۸ کشور از ۱۳۵ کشور عضو «سازمان جهانی تجارت»، درباره آغاز رقابت بازارهای ملی ارتباطات دور، که پس از سه سال مذاکره و تبادل نظر صورت گرفته بود، به مورد اجرا درآمد و به این طریق، راه ایجاد گروه‌های عظیم چند رسانه‌ای گشوده شد و امکان اتحاد و ادغام شرکت‌های بزرگ صاحب محتواها و

■ مفاهیم «عصر اطلاعات» و

«جامعه اطلاعاتی»، در دهه

۱۹۷۰، از سوی «سازمان

همکاری و توسعه اقتصادی» و

«جامعه اروپایی» (اتحادیه

اروپایی کنونی) طرف توجه

واقع شدند.

برنامه‌های ارتباطی و اداره‌کنندگان و کارگزاران شبکه‌های ارتباطات، هموار گردید. مهم‌ترین نمونه آن، کسب مالکیت مجموعه ارتباطی آمریکایی «تایم - وارنر»، بزرگ‌ترین گروه چند رسانه‌ای جهان و صاحب شبکه تلویزیونی «سی.ان.ان» در ژانویه سال ۲۰۰۰، به وسیله کمپانی آمریکایی «ای. او.ال»^{۲۲} بزرگ‌ترین کمپانی جهانی ارائه دهنده برنامه‌های اینترنتی، بود.

متفکر فرانسوی آن‌گاه، به برگزاری کنفرانس سران هشت کشور صنعتی بزرگ دنیا در ژوئیه ۲۰۰۰ در اوکیناوا ژاپن و تصویب «منشور جامعه اطلاعاتی جهانی» از سوی این کنفرانس اشاره کرد و یادآور

شد که پنج سال پیش از آن نیز در کنفرانس مشابهی، که در فوریه ۱۹۹۵ از سوی سران کشورهای صنعتی بزرگ جهان در بروکسل تشکیل شده بود، آلبرت گور معاون رئیس‌جمهوری وقت ایالات متحده آمریکا و مبتکر اندیشه بزرگراه‌های اطلاعاتی، در سخنرانی خود، تحت‌عنوان «نوید یک نظام نوین جهانی اطلاعات»، از فرارسیدن یک دنیای دموکراتیک‌تر و مرفه‌تر، از طریق کاربرد مناسب‌تر و گسترده‌تر تکنولوژی‌های دیجیتال، سخن گفته بود. هر چند که هدف اصلی کنفرانس اخیر، که با حضور مدیران کمپانی‌های بزرگ ارتباطی و اطلاعاتی آمریکا و اروپا و ژاپن تشکیل شد، تدارک مشارکت بیشتر بخش خصوصی در راه‌اندازی و ساختاردهی شبکه‌های ارتباطی سراسر زمینی و تسریع آزادسازی خدمات عمومی بود.

به سوی بزرگراه‌های اطلاعاتی

سخنران میهمان، پس از آن به روند کوشش‌ها و اقدام‌های کشورهای اروپایی و ژاپن و استرالیا و کانادا، در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی برای استفاده از بزرگراه‌های اطلاعاتی، که به تقلید و پیروی از ایالات متحده آمریکا و همچنین رقابت با این کشور، آغاز شده‌اند، اشاره کرد. وی با یادآوری اختلاف شدید کشورهای عضو اتحادیه اروپایی و به ویژه فرانسه و آمریکا در سال ۱۹۹۳، بر سر آزادی تجارت فیلم‌ها و سریال‌ها و برنامه‌های سینمایی و رادیو - تلویزیون، که در قالب مذاکرات منتهی شده به تأسیس «سازمان جهانی تجارت» پدید آمد و به پیروزی اروپایی‌ها در «مستثنی ساختن فرآورده‌های فرهنگی» از شمول تجارت آزاد خدمات منجر گردید، از چگونگی انتشار کتاب سفید اتحادیه اروپایی به نام **رشد، رقابت و اشتغال: چالش‌ها و گذرگاه‌های ورود به قرن**

بیست و یکم، در سال ۱۹۹۳ و انتشار دو کتاب سبز، اولی با عنوان اروپا و جامعه اطلاعاتی جهانی منتشر شده در سال ۱۹۹۴ و دومی با عنوان آثار و نتایج مقررات‌گذاری درباره همگرایی بخش‌های ارتباطات دور، رسانه‌های سمعی و بصری و تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات، که به عقیده او، همه آنها معرف گرایش‌های افراطی آزادی‌گرایی و اقتصادی و تقویت قدرت بازار سرمایه هستند، نیز سخن گفت. آرمان ماتلار، همچنین یادآور شد که در ژوئیه ۱۹۹۷، «بیل کلینتون» رئیس‌جمهوری وقت آمریکا، ضمن بیان سیاست ایالات متحده در مورد تجارت الکترونیکی، از دولت‌های جهان خواسته بود تا طبیعت اصیل شبکه اینترنتی را در نظر داشته باشند و قبول کنند که رقابت جهانی و انتخاب مصرف‌کننده، قواعد بازی در بازار دیجیتال را مشخص سازند. به این‌گونه، اساس همگرایی تکنولوژی و الزام‌های رقابت آزاد در بازار جهانی‌سازی شده سه بخش ارتباطات دور، ارتباطات رادیو، تلویزیونی و ارتباطات رایانه‌ای، باید از نظام حقوقی واحدی پیروی کنند و به این منظور، مقررات‌گذاری مربوط به آنها به تبعیت از قدرت بازار، باید سبک‌تر و ساده‌تر شود. به بیان دیگر، در چنین شرایطی، یک پیام تلفنی و یک برنامه ارتباطی سمعی و بصری، باید در ردیف هم قرار گیرند.

در این زمینه، به گفته سخنان عکس‌العامل سریع «شورای عالی سمعی و بصری»^{۳۱} فرانسه، که بر اداره شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی این کشور نظارت دارد، جالب توجه بود. این شورا در پاسخ به پیشنهاد مندرج در کتاب سبز دوم اتحادیه اروپایی، اعلام داشت که یک مقررات‌گذاری نیرومند، برای حفظ تعادل بازار و حراست از منافع عمومی، همچنان ضروری خواهد ماند و بخش ارتباطات

سمعی و بصری، باید با توجه به هدف‌های آن و به ویژه مقتضیات آزادی بیان، مثل گذشته مشمول مقررات‌گذاری خاص خود باشد. سرانجام هم کشورهای عضو اتحادیه اروپایی به گزینه حداقل مقررات برای ارتباطات، رضایت ندادند.

شکاف اطلاعاتی: پیشرفت کشورهای ثروتمند و عقب‌ماندگی کشورهای فقیر
سخنران میهمان در ادامه صحبت‌های خویش، به بیان دشواری‌ها و تردیدهای بسیاری از کشورهای اروپایی درباره آینده جامعه اطلاعاتی در سطح ملی و جهانی پرداخت و به ویژه، شکاف عمیق موجود بین کشورهای پیشرفته و کشورهای عقب‌مانده در زمینه اطلاعات الکترونیکی را مورد تأکید قرار داد. وی درباره شکاف مذکور به «منشور جامعه اطلاعاتی جهانی»، که در کنفرانس سران هشت کشور بزرگ صنعتی در تابستان سال ۲۰۰۰ در اوکیناوا ژاپن، تصویب شد و ضمن آن، برای اولین بار و به‌طور رسمی از سوی این مجموعه کشورها، وجود یک چنین شکاف جهانی در زمینه اطلاعات و معرفت‌ها، مورد تأیید واقع شد، اشاره کرد و اقدام بعدی کشورهای هشتگانه یاد شده در ایجاد یک «نیروی ضربتی و عملیاتی دیجیتال»^{۳۲} مرکب از کارشناسان جهانی برای مقابله با «شکاف دیجیتال» کنونی بین کشورهای توسعه یافته و کشورهای درحال توسعه و یافتن راه‌حل‌های جلوگیری از عمیق‌تر شدن این شکاف بین ثروتمندان اطلاعاتی و فقرای اطلاعاتی در تمام کشورهای جهان را هم یادآوری کرد و این تصمیم‌ها و اقدام‌ها را در مقایسه با کنفرانس فوریه سال ۱۹۹۵ سران کشورهای بزرگ صنعتی در بروکسل، که در آن به شکاف یادشده هیچ اشاره‌ای نشده بود، مثبت شناخت و در این زمینه یک ضرب‌المثل معروف فرانسوی را، که می‌گوید «دیر تصمیم

گرفتن بهتر از تصمیم نگرفتن است» نقل کرد.

وی در عین حال اضافه کرد، که سال‌ها پیش از صدور منشور مذکور در کنفرانس اوکیناوا، گفتمان مربوط به خطرات نابرابری جهانی اطلاعات و ارتباطات، در یکی از نخستین گردهمایی سران کشورهای بزرگ صنعتی نیز خودنمایی کرده بود. به بیان روشن‌تر، فرانسوا میتران، رئیس‌جمهوری وقت فرانسه، در ژوئن ۱۹۹۴، در کنفرانس سران کشورهای بزرگ صنعتی، که در شهر ورسای در حومه پاریس، تشکیل شده بود. در شرایطی که هنوز موضوع ایجاد بزرگراه‌های اطلاعاتی و فرارسیدن عصر اطلاعات و جامعه اطلاعاتی، مطرح نبود، طی گزارش مفصلی درباره «تکنولوژی، اشتغال و رشد»، خطر افزایش فاصله کشورهای پیشرفته و کشورهای ضعیف در زمینه اطلاعات و ارتباطات را مطرح کرده بود. وی در این گزارش، برای مقابله با شرایطی که در آن، «دنیایی مرکب از چند جزیره کوچک ثروتمند و مرفه، در اقیانوسی از فقر و بدبختی» پدید آید، از هم‌تایان خود تقاضای پشتیبانی و همکاری نموده بود و به این منظور، تصویب یک «منشور جهانی ارتباطات» را، که به لحاظ مبانی فلسفی از منشور اخیر اوکیناوا بسیار قوی‌تر بود و تحقق آن بر کمک‌های دولت‌های بزرگ و همکاری‌های نهادهای بین‌المللی استوار شده بود، پیشنهاد داده بود.

آرمان ماتلار سپس خاطرنشان کرد که اعتقاد قدیمی به پیدایش یک «مجمع سراسر زمینی» از طریق تکنیک‌های ارتباطی، پیوسته موجد آرزوهای انسانی برای خروج از هزار توی فقر و بی‌عدالتی و خشونت بوده است. در حالی که تجربه‌های تاریخی نشان می‌دهند که در جریان ایجاد بازار بزرگ با ابعاد جهانی، شکل‌بندی‌های اجتماعی ناشی از آن،

همیشه شکاف‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مولود خط شاخص توسعه را عمیق‌تر کرده‌اند و در این زمینه، نسل تکنیکی شبکه‌شبه‌ها، استثنایی بر قاعده کلی، پدید نمی‌آورد. همچنان که مطابق گزارش سال ۱۹۹۹ «برنامه توسعه ملل متحد» درباره «توسعه انسانی»، حاشیه‌ای‌سازی اطلاعاتی اکثر کشورهای جهان و روند مشابه آن در داخل تمام کشورها، رو به افزایش است.

به موجب این گزارش، کاربر نمونه اینترنت، مردی حدوداً ۳۵ ساله، دارای دیپلم تحصیلات عالی، برخوردار از درآمد ماهانه بالا، ساکن شهر و متکلم به زبان انگلیسی است. یک نماینده کمپانی معروف «میکروسافت» در آمریکای لاتین نیز اخیراً گفته بود: «اینترنت قاره بزرگی است که مرکز آن ایالات متحده، زبان آن انگلیسی و پول رایج آن، دلار است.» گزارش جهانی سال ۲۰۰۰ یونسکو در مورد فرهنگ نیز تابلوی روشنی از فاصله‌های وسیع مربوط به تجهیزات تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات در کشورهای مختلف جهان، ارائه کرده است. براساس این گزارش، در سال ۲۰۰۰ در کشورهای صنعتی برای هر ۱۰ هزار نفر جمعیت، ۱۸۲۲ تلفن همراه (در برابر ۱۶۳ تلفن همراه در کشورهای دیگر دارای اکثریت جمعیت دنیا)، ۴۴۴ دستگاه فتوکپی (در برابر ۱۳ دستگاه در کشورهای دیگر)، ۱۹۸۹ رایانه شخصی (در برابر ۱۱۳ رایانه شخصی در کشورهای دیگر) و ۲۰۰ نشانی اینترنتی (در برابر ۴/۷ نشانی اینترنتی در کشورهای دیگر)، وجود داشته‌اند و ۵۰ درصد ساکنان کره زمین هم از خطوط تلفنی و تجهیزات برقی، به کلی محروم بوده‌اند. همچنین در حالی که برای دسترسی به خدمات پایه ارتباطات دور، برای هر ۱۰۰ نفر جمعیت باید حداقل یک دستگاه تلفن وجود داشته باشد، یک چهارم کشورهای جهان هنوز به

این حداقل هم نائل نشده‌اند.

سخنران میهمان، به دنبال ارائه نمونه‌هایی مذکور درباره شکاف اطلاعاتی کشورهای پیشرفته و کشورهای فقیر، توضیحات تکمیل‌کننده‌ای راجع به مسائل و مشکلات دسترسی به اینترنت در کشورهای عقب‌مانده، ارائه داد. وی خاطرنشان ساخت که نرخ اتصال اینترنتی برای ۲۰ ساعت بهره‌برداری، مستقیماً به میزان تراکم افراد استفاده‌کننده در هر کشور بستگی دارد. به همین دلیل، در حالی که در ایالات متحده، کانادا و فنلاند، بهای اتصال ۲۰ ساعته به اینترنت، به‌طور متوسط، معادل ۳۰ دلار است، در کشورهای کم‌اتصال، بهای زمان مذکور از ۱۰۰ دلار هم تجاوز می‌کند. همچنین با ورود شبکه‌های پرفریت اطلاعاتی، خطر افزون شدن کمبودهای کیفی (کیفیت انتقال و خدمات)، بر کمبودهای کمی قبلی نیز وجود دارد.

بنا به گفته وی، «فیلیپ ککو» مدیر بخش «جامعه اطلاعاتی» یونسکو، در مصاحبه‌ای که در فوریه ۲۰۰۱ با روزنامه لوموند انجام داده بود، یادآور شده بود، «این فقیرترها هستند که هزینه‌های ثروتمندترها را پرداخت می‌کنند. به طوری که هر زمان یک آمریکایی، پیامی از طریق پست الکترونیکی برای یک دوست آفریقایی می‌فرستد، آفریقایی هزینه آن را می‌پردازد. پیام‌های بین دو کشور آفریقایی نیز از طریق ایالات متحده، کارگزار ارتباطی صاحب سلطه و مرکز واحد شبکه جهانی، مبادله می‌شوند.»

آرمان ماتلار، پس از آن به کوشش‌های بانک جهانی در زمینه توسعه رایانه‌ها در کشورهای عقب‌مانده که از سال ۱۹۹۵ در قالب یک برنامه خاص کمک به دسترسی همگانی به اطلاعات و برخورداری عمومی از امتیازات جامعه جهانی اطلاعات، صورت می‌گیرند، اشاره کرد و یادآور شد که انتقال پاراشوتی رایانه‌ها به

کشورهای درحال توسعه، به خودی خود کافی نیست و به حل مسائل آنها کمک نمی‌کند. بلکه ورود رایانه‌ها و سایر تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات به این قبیل کشورها، بدون پیش‌بینی نرم‌افزارها و برنامه‌های محتوای ویژه آنها، برعکس به وابستگی بیش از پیش کشورهای مذکور به محتواها و برنامه‌های ارتباطی و الگوهای فرهنگی خاص کشورهای پیشرفته صنعتی، منجر می‌شود. در حالی که اکثر کشورهای جهان سوم در سال‌های دهه ۱۹۷۰، از طریق کوشش‌ها و اقدام‌های خود در یونسکو و جنبش غیرمتمعه‌ها، با این گونه وابستگی‌ها، شدیداً به مقابله پرداخته بودند. به همین علت، اکنون باید به گونه‌ای عمل شود که با حفظ هویت فرهنگی و استقلال ملی کشورها، دسترسی همگانی به اطلاعات و برخورداری دموکراتیک تمام افراد از تکنولوژی‌های تعاملی نوین اطلاعات و ارتباطات، تأمین شود. تردید نیست که تحقق چنین شرایطی، گفت‌وگوی شکیبا و صابرانانه فرهنگ‌ها را ایجاب می‌کند و در حال حاضر چنین گفت‌وگویی در روابط شمال و جنوب وجود ندارد.

سخنران میهمان، همچنین خاطرنشان ساخت که اگر به تعارض‌ها و تضادهای کنونی در مورد دسترسی به اطلاعات توجه لازم معطوف نشود و به کاربرد واقعی ابزارها و امکانات ارتباطی، بی‌اعتنایی شود، انقلاب اطلاعات، فاصله و شکاف کنونی بین کشورهای ثروتمند و فقیر و همچنین بین ثروتمندان و فقرای هر کشور را افزایش خواهد داد و در این صورت، به طوری که نمونه‌های تاریخی نشان می‌دهند، واکنش‌های خشونت‌آمیز علیه این انقلاب شدت خواهد گرفت. نمونه‌ای از چنین خشونت‌هایی در تابستان سال ۲۰۰۰، با آتش‌زدن یک دستگاه رایانه از سوی گروهی از

تظاهرکنندگان ژاپنی در برابر محل برگزاری کنفرانس سران هشت کشور بزرگ صنعتی جهان در اوکیناوا، صورت گرفت. این تظاهرکنندگان که خواستار لغو پرداخت بدهی‌های مالی کشورهای درحال توسعه به کشورهای بزرگ صنعتی بودند، تصمیم گرفته بودند تا با آتش زدن یک دستگاه رایانه، عدم صداقت و ظاهرسازی سران کشورهای مذکور را، که از یک سو وعده دسترسی فقرا به اینترنت را می‌دهند و از سوی دیگر نسبت به انصراف از بازپس‌گیری بدهی‌های کشورهای فقیر بی‌اعتنایی و سکوت می‌کنند، افشا نمایند.

وی پس از آن، به تظاهرات مخالفان جهانی‌سازی در تابستان ۲۰۰۱ در برابر محل برگزاری اجلاس اخیر سران کشورهای بزرگ صنعتی در شهر «ژن» ایتالیا، اشاره کرد و نمونه‌هایی از تظاهرات مختلف چندسال گذشته گروه‌های بسیار متعدد مخالفان مذکور در کشورهای جهان را یادآور شد. او این‌گونه فعالیت‌ها را که در فاصله سال‌های ۱۹۹۵ تا ۱۹۹۸، ۶۰۰ سازمان غیردولتی در ۷۰ کشور دنیا را از طریق اینترنت به هم ارتباط داده بودند و از پاییز سال ۱۹۹۹، به دنبال تظاهرات وسیع مخالفان جهان‌سازی علیه کنفرانس «سازمان جهانی تجارت» و خطرات سیاست‌های «دنیای تمام بازار» این سازمان‌ها در شهر «سیاتل» آمریکا، وسعت بیشتری پیدا کرده‌اند، نمونه‌ای پرتعارض از کاربرد تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات در عصر حاضر، معرفی کرد.

یک جامعه مدنی جهانی؟

آرمان ماتلار در دنباله سخنرانی خود اضافه کرد که بسیاری از صاحب‌نظران، با تکیه بر استفاده گسترده گروه‌های مخالف جهانی‌سازی از امکانات اینترنتی، به طور شتاب‌زده فراسیدن «جامعه مدنی جهانی» را مطرح کرده‌اند. در حالی که این

ارزیابی یک جهتی و فن‌گرایانه درباره جامعه مدنی موردنظر، در واقع با اندیشه‌های پایان‌ایدئولوژی و پایان تاریخ و نظایر آنها هماهنگی می‌یابد و کیفیت‌های مثبت هشیارسازی‌ها و تحرک‌های سیاسی گروه‌های جدید مخالف نظام جهانی سرمایه‌داری، را کم‌رنگ جلوه می‌دهد. این‌گونه نام‌گذاری، از یک سو به محدود ساختن اداره امور جهانی به رویارویی بین یک جامعه مدنی فرامرزی و کارگزاران بزرگ اقتصاد جهانی شده، منتهی می‌شود و از سوی دیگر، تبارشناسی شیوه‌های انتقاد و اعتراض سیاسی نیروهای جدید ضد سرمایه‌داری را در بن‌بست قرار

■ اکنون باید به گونه‌ای عمل شود که با حفظ هویت فرهنگی و استقلال ملی کشورها، دسترسی همگانی به اطلاعات و برخورداری دموکراتیک تمام افراد از تکنولوژی‌های تعاملی نوین اطلاعات و ارتباطات، تأمین شود.

می‌دهد. زیرا تأیید این عقیده که جنبش‌های جدید اعتراض‌گر، معرف عکس‌العمل‌های خود به خودی افراد نسبت به دگرگونی‌های ارتباطی هستند، باعث پشتیبانی از نظریه‌های جبرگرایی تکنولوژی می‌شود. در صورتی که این شیوه‌های جدید سیاسی، در فرایندهای تاریخی و فضای خاص و غیرجهانی خواست‌ها و مبارزات گوناگون، پدید آمده‌اند و رشد کرده‌اند و روش‌های تازه شبکه‌ای‌سازی آنها، در واقع روش‌های فکری و عملکردهای سیاسی قبلی را وسعت می‌دهند و تقویت می‌کنند. وی سپس خاطر نشان ساخت که نخستین نمونه‌های جدید کاربرد امکانات ارتباطی

در جهت گسترش اعتراض‌های اجتماعی در سطح جهانی، به ظهور و توسعه نخستین سازمان‌های غیردولتی به مثابه بازیگران نوین جامعه مدنی، در سال‌های دهه ۱۹۷۰، خودتمایی کرده بودند. در همین زمان بود که این سازمان‌ها در اولین فعالیت‌های خود برای خدمت به آرمان‌های اجتماعی و انسانی معاصر (حقوق بشر، محیط زیست، آسیب‌زنی‌های شرکت‌های فراملی به کشورهای جهان سوم) فرمول معروف «جهانی فکر کردن و محلی عمل کردن»^{۳۳} را مطرح نمودند و در تدارک استراتژی ارتباطی خویش در برابر افکار عمومی، حکومت‌ها و مؤسسات اقتصادی و تجارتي، آن را بکار بستند. نمونه‌های مهم این سازمان‌های پیشگام، «عفو بین‌المللی»، «صلح سبز» و «سازمان بین‌المللی اتحادیه‌های مصرف‌کنندگان»، هستند.

چهره پنهان چالش جهانی

سخنران در ادامه این مبحث یادآوری کرد که گسترش جنبش‌های اجتماعی جدید علیه لیبرالسم افراطی، بر دکترین‌های مربوط به استراتژی و به ویژه بر کارشناسان امنیت ملی در وزارت دفاع آمریکا هم تأثیر گذاشته است. به طوری که در این زمینه یک واژه نو ساخته، به عنوان «جنگ شبکه‌ای»^{۳۴} پدید آمده است. این واژه، برای شکل‌های جدید منازعات کم‌دامنه، که از سوی اقدام‌کنندگان گوناگون غیردولتی، ایجاد می‌شوند و از طریق شبکه‌های اطلاعاتی، سلسله مراتب دولتی را می‌پیمایند و مسئولان آنها را به نشان دادن واکنش و امی دارند به کار برده می‌شود.

زیسر عنوان مقوله «اقدام‌کنندگان غیردولتی»، مسئولان استراتژی، طیف متنوعی از جنبش‌های موسوم به فعالان، مشارکت‌جویان، تروریست‌ها، کارتل‌های

قاچاق مواد مخدر یا جنبش‌های جنگ چریکی را در کنار هم قرار می‌دهند. یکی از موارد مشهور کاربرد اینترنت، در جهت مبارزه ضد دولتی، که تا آن تاریخ سابقه نداشت، موفق شد هدف‌های سیاسی سرخ‌پوستان مکزیکی را با کمک مبارزان سراسر جهان، از محبوبیت و حمایت فراوان عمومی برخوردار سازد. به این ترتیب، «جنگ شبکه‌ای» یا «جنگ شبکه‌ها»، با توجه به طرف نظامی مقابل آن، به صورت یک «جنگ سبیرنتیک»^{۳۵} (رایانه‌ای)، در آمده است. جنگ ویژه‌ای که با «ضربه‌های جراحی‌آمیز» و «خسارت‌های ناشی از آن»، یک «جنگ جهانی نوین تکنولوژی‌های هوشمند» را تشکیل می‌دهد. چنین جنگی، در شکل دهی منازعات قرن بیست و یکم تأثیر خواهد گذاشت و نوآوری‌های تکنیکی را در جهت ایجاد سیستم‌های نظارت بر سراسر جهان از راه دور، سوق خواهد داد.

این جاست که چهره مخفی چالش‌های ژئوپولیتیک دستیابی به «سلطه اطلاعاتی جهانی» - اصطلاح ویژه معرفی وضعیت استراتژیک ناشی از منابع غیرمادی جدید نظم‌دهی جهانی - آشکار می‌شود. در چنین چشم‌اندازی، رسالت برتری جویانه تازه‌ای که دولت ایالات متحده آمریکا - دولتی که پس از فروپاشی دیوار برلین، به قول «ساموئل هانتینگتون»، «تنها ابرقدرت جهان» به‌شمار می‌رود - برای خود در نظر گرفته است، نیز مشخص می‌شود.

پروفیسور ماتلار در مبحث پایانی سخنرانی خود تأکید کرد که این الگوی نمونه اطلاعاتی، اکنون به صورت یک قرائت حاکم، برای باز ساماندهی سراسر جهان، در آمده است. به عبارت دیگر، سه دهه پس از تجزیه و تحلیل‌های پیش رهنمود «برژزینسکی»، طبق دستور روز «دیپلماسی شبکه‌ها»، طرح نظم‌دهی ژئوپولیتیک مجدد جهان، از طریق توصیف «جامعه اطلاعاتی جهانی»،

ساختارسازی می‌شود.

«جوزف اس. نای»،^{۳۶} استاد سیاست‌شناس آمریکایی و دریاسالار «ویلیام ان. اوونز»،^{۳۷} دو مشاور وقت کاخ سفید، در سال ۱۹۹۶ گفته بودند: «معرفت، بیش از هر زمان دیگر، به منزله قدرت است. تنها کشوری که می‌تواند انقلاب اطلاعات را به بهترین وجه به ثمر برساند، ایالات متحده آمریکا است. نیروی فزاینده دیپلماسی آمریکا، و محور تکنولوژی‌های اطلاعاتی، «قدرت نرم»^{۳۸} را که بر جاذبه دموکراسی آمریکا و بازارهای آزاد استوار است، بنیان می‌گذارند بر اثر این قدرت، تنها ارتباطات نوین و در ردیف نخست آنها اینترنت، می‌تواند گسترش یک جامعه صلح‌آمیز

■ مطابق گزارش سال ۱۹۹۹

«برنامه توسعه ملل متحد»

در باره «توسعه انسانی»

حاشیه‌ای‌سازی اطلاعاتی اکثر

کشورهای جهان و روند مشابه

آن در داخل تمام کشورها، رو به

افزایش است.

دموکراسی‌ها را، که بهترین تضمین یک دنیای مطمئن آزاد و ثروتمند و مرفه است، تشویق و ترغیب کند. واژه «قدرت نرم»، که به وسیله «جوزف نای»، دانشگاه یادشده آمریکایی در کتاب او به نام جهش به رهبری: طبیعت در حال تغییر قدرت آمریکا، در سال ۱۹۹۰ - یک سال پس از فروپاشی دیوار برلین - مطرح شد و به زودی بر سر زبان‌ها افتاد، از سوی او به عنوان «توانایی تحقق هدف‌های مورد نظر در روابط بین‌المللی، بیشتر از طریق مجذوب‌سازی تا قوه قهریه» تعریف شده است. به عقیده وی، این قدرت می‌کوشد تا دیگران را به پیروی از هنجارها و نهادهایی که رفتارهای مطلوب را پدید می‌آورند، متقاعد سازد و یا آنها را به قبول

این هنجارها و نهادها، متمایل کند.

سخنران میهمان، پس از ذکر نکات فوق، مفهوم پیشنهادی پروفیسور، جوزف نای کارشناس وضع حاکم بر آمریکا، در زمینه «قدرت نرم» را نوعی شگفتی استهزاء‌آمیز تاریخ دانست. زیرا، مفهوم مذکور، به عقیده آرمان ماتلار، تعریفی را که یک ربع قرن پیش، پروفیسور هربرت شیلر استاد مشهور علوم ارتباطات آمریکا و انتقادگر وضع حاکم بر آن کشور درباره «امپریالیسم فرهنگی» ارائه داد، تأیید می‌کند. هربرت شیلر، در سال ۱۹۷۶، در کتاب معروف خود به نام ارتباطات و سلطه فرهنگی تعریف زیر را در زمینه امپریالیسم فرهنگی عرضه کرده بود.

«... امروزه، مفهوم امپریالیسم فرهنگی، مجموعه فرایندهایی را که از طریق آن، جامعه‌ای به داخل نظام - جهان مدرن کشانده می‌شود، به خوبی توصیف می‌کند و نشان می‌دهد که چگونه، قشر سلطه‌جوی آن، جذب می‌گردد، تحت فشار و اجبار قرار می‌گیرد و بعضی اوقات در درون نهادهای اجتماعی در حال شکل‌گیری، به فساد کشیده می‌شود، تا با ارزش‌ها و ساختارهای مرکز سلطه‌جوی نظام، انطباق یابد یا حتی باعث پیشبرد آنها شود...»

پروفیسور ماتلار در پایان سخنرانی خویش خاطر نشان ساخت که رها شدن از معتقدان مربوط به یک سرزمین موهوم پرنعمت اطلاعاتی، که مفهوم اختراعی ثبت شده و برتری جویانه «جامعه اطلاعاتی جهانی» به ذهن می‌رساند و باز کردن راه اصیل برخورداری همگانی از تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات و ارائه محتوای دیگری از مفهوم «جامعه اطلاعاتی»، غیر از مفهوم تحمیلی و پیش‌ساخته اندیشه نئولیبرالی، از مسائل اساسی کنونی به‌شمار می‌روند. زیرا محورهای کاربردی این مفهوم، افق روابط قدرت در مباحثه‌های بین‌المللی را، که اکنون در کارگاه‌های بزرگ مقررات‌گذاری شبکه‌های سراسر جهانی

گشوده شده‌اند، مشخص می‌کنند این مباحثه‌های بین‌المللی، موضوع‌های مهمی همچون حمایت از حرمت زندگی خصوصی، کنترل محتواها حمایت از مصرف‌کننده، حقوق مؤلف و مالکیت معنوی، دسترسی به اطلاعات و کاهش شکاف دیجیتال در استراتژی‌های توسعه را در برمی‌گیرند. در یک جمله، می‌توان گفت که تمام آنچه الگوی معماری آینده شبکه‌های سراسری جهانی را ترسیم می‌کند، در این مباحثه‌ها، مطرح است. بنابراین، نباید تکنولوژی ستیز بود، بلکه باید در برابر تکنولوژی، محتاط بود. □ (۱)

پی‌نویس‌ها:

1. Armand Mattelart, "Vers la Société de l'Information Planétaire?: Une Perspective". Articles Présenté au Colloque Inter-régional sur les "Pays de l'Asiecentrale et Occidentale et la Société de l'Information". Tehéran, 12-14 Septembre 2001.

۲. دکتر کاظم نعمدینزاد. گزارش برگزاری سمینار میان منطقه‌ای «کشورهای آسیای مرکزی - غربی و جامعه اطلاعاتی» و نتیجه‌گیری‌ها و توصیه‌های آن. تهران: ۱۲ تا ۱۴ شهریورماه ۱۳۸۰، صص ۲۴-۴۹.

3. Armand Mattelart. Histories de la Société de l'Information. Paris: La Découverte, 2000

– پرورفسور آرمان ماتلار استاد فرانسوی بلژیکی تبار علوم ارتباطات، فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی خود را در زمینه روزنامه‌نگاری و ارتباطات و فرهنگ در اواسط دهه ۱۹۶۰ در سانتیاگو، مرکز شیلی، آغاز کرد. وی در دروه حکومت سالوادور آلنده، رئیس‌جمهوری فقید این کشور (۱۹۷۳-۱۹۷۱) از مشاوران برجسته او به‌شمار می‌رفت. پس از کودتای نظامیان، در سال ۱۹۷۳ به مکزیک رفت و بعد از مدتی همکاری با مراکز عالی آموزشی و پژوهشی ارتباطات آن کشور، به فرانسه بازگشت و در دانشگاه پاریس به تدریس و تحقیق مشغول شد. او بیش از ۳۰ کتاب و ده‌ها مقاله علمی به زبان‌های اسپانیولی، فرانسه و انگلیسی در زمینه ارتباطات و فرهنگ منتشر کرده است، که اکثر آنها به چندین زبان دیگر ترجمه شده‌اند. این محقق مشهور ارتباطی، از پیشگامان و بنیانگذاران مکتب انتقادی «اقتصاد سیاسی ارتباطات» محسوب می‌شود و پیش از انتشار آخرین کتاب خود در مورد «تاریخ جامعه اطلاعاتی»، کتابی با نام تاریخ

آرمان شهر جهانی: از مدینه پیمایی تا شهر جهانی در سال ۲۰۰۰، انتشار داده است. در این کتاب، چگونگی اسطوره‌سازی غربی راجع به امکانات و وسایل و تکنولوژی ارتباطی در مراحل مختلف تاریخی - از زمان یونان باستان و امپراطوری رم و قرون وسطی تا دوره پس از رنسانس و انقلاب صنعتی و به ویژه در قرون ۱۹ و ۲۰ تشریح شده است و گفتمان «جامعه اطلاعاتی» کنونی هم ادامه همان روند، معرفی گردیده است. در میان کتاب‌های دیگر «آرمان ماتلار»، با توجه به تأخر و تقدم تاریخی آنها، می‌توان «اختراع ارتباطات»، «جهان - ارتباطات»، «جهانی‌سازی ارتباطات»، «انترناتیونال تبلیغاتی»، «تاریخ اندیشه‌های ارتباطی»، «بازنگری اندیشه ارتباطی»، «فرهنگ برضد دموکراسی»، «تکنولوژی، فرهنگ و ارتباطات»، «کاربرد وسایل ارتباط جمعی در زمان بحران»، «کارناول تصویرها: سریال‌های تلویزیون برزیل»، «ارتباط‌گری در نیکاراگوآی مردمی»، «ارتباطات فراملی و ابزارهای قدرت»، «شرکت‌های فراملی و جهان سوم: نبرد برای فرهنگ»، «رایانه و جهان سوم»، «ارتباطات و مبارزه طبقاتی» (۲ جلد)، «تلویزیون و چالش‌های بدون مرز»، «وسایل ارتباط جمعی، ایدئولوژی و جنبش انقلابی در شیلی ۱۹۷۲-۱۹۷۱»، نام برد. در تدوین و تألیف بسیاری از این کتاب‌ها، خانم میشل ماتلار همسر آرمان ماتلار هم شرکت داشته است.

باید یادآوری کرد که خانم میشل ماتلار در سفر به ایران نیز همسر خود را همراهی کرده بود. او هم در این مسافرت، در سمینار میان منطقه‌ای «در کشورهای آسیای مرکزی - غربی و جامعه اطلاعاتی» شرکت داشت و مقاله‌ای با عنوان «زمان و تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات»، در چهارمین نشست علمی سمینار، ارائه داد. در این مقاله، به ویژه راجع به وضعیت خاص یونان به عنوان مهم‌ترین و وسیع‌ترین مخاطبان وسایل ارتباط جمعی مورد توجه صاحبان آگهی‌های بازرگانی و همچنین سوءاستفاده‌های از شخصیت بانوان در عرضه پیام‌های تبلیغاتی تجاری، دیدگاه‌های انتقادی عمیقی ارائه شده بود.

4. Réseaux
5. Philippe Quéau
6. Norbert Wiener
7. Defense Advanced Research Projects Agency (DAPRPA)
8. Advanced Research Projects Agency Network (ARPA Net)
9. Think Tank
10. Rand Corporation
11. Silicon Valley
12. The End of Ideologies
13. Friedrich A. Van Hayek
14. Daniel Bell
15. Edward Schills
16. Seymour Martin Lipset
17. Organization Men

18. The Coming of the Men Post Industrial Society
19. Walt W. Rostow
20. Westernization
21. Zbigniew Brzezinski, Between Two Ages: America's Role in the Technotronic Era, New York: Viking Press. 1969.
22. The Global Society
23. Data
24. Computerpolis
25. Valery Giscard d'Estaing
26. Simon Nora, Alain Minc. l'informatisation de la Société. Paris: La Documentation Fransaise, 1978
27. Marc Uri Porat
28. Gean-Jacque Servan Schreiber, Le Défi Mondail, Paris: Sevil, 1980.

– این کتاب، چندسال پیش با عنوان نکاپوی جهانی به وسیله آقای دکتر عبدالحسین نیک‌نگهر، استاد جامعه‌شناسی، به فارسی ترجمه و از سوی مؤسسه انتشاراتی طرح نو منتشر شده است.

29. Le Défi Américain
30. American On Line (AOL)
31. Le Conseil Supérieur de L'Audiovisuel (CSA)
32. Digital Opportunity Task Force (DOT Force)
33. Think Globally, Act Locally
34. The Network War
35. The Cyberwar
36. Joseph. S. Nye
37. William A. Owens
38. The Soft Power

(۱). برای آگاهی بیشتر درباره چگونگی برگزاری سمینار میان منطقه‌ای، «کشورهای آسیای مرکزی - غربی و جامعه اطلاعاتی» و شناخت کامل‌تر فعالیت‌ها، اندیشه‌ها و پژوهش‌های پرورفسور آرمان ماتلار، می‌توان به مآخذهای زیر مراجعه کرد:

– اکرم دیداری «نخستین سمینار میان منطقه‌ای کشورهای آسیای مرکزی - غربی و جامعه اطلاعاتی» (۱۲) تا ۱۴ شهریورماه ۱۳۸۰، در تهران) برگزار شد: بازخوانی و بررسی چگونگی حضور ملل مختلف در جامعه اطلاعاتی. رسانه، سال دوازدهم، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۰، صص ۲۴-۳۵.

– بیونس شکرخواه «گفت‌وگوی اختصاصی با پرورفسور ماتلار مرد کتاب و رسانه‌ها و استاد برجسته جهانی ارتباطات: از همکاری با دکتر سالوادور آلنده و گابریل گارسیا مارکز تا تدریس در دانشگاه‌های پاریس». کتاب هفته، ۲۲ دی ماه ۱۳۸۰، صص ۱۰، ۱۱.